

KASTAMONU İLİ LİVA PAŞA KONAĞI ETNOGRAFYA MÜZESİ'NDE BULUNAN İŞLEMELİ ÜRÜNLERİN ÖZELLİKLERİ

Fatma YETİM

G.Ü. Mesleki Eğitim Fakültesi, El Sanatları Eğitimi Bölümü, Ankara.

Nuran KAYABAŞI

A.Ü. Ev Ekonomisi Yüksekokulu, El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.

Özet

İnsanların giydiği ve kullandığı eşyaları süsleme isteği ile başlayan işleme, deri ve genellikle dokunmuş kumaşlar üzerine iğne ve çeşitli iplikler ile yapılan yüzey süsleme tekniğidir. Türklerde işlemler Orta Asya'da yaşadıkları çağlarda başlamıştır. İşleme sanatının Osmanlılar zamanında büyük değer kazanarak ilerleme olanağına kavuştuğu ve 16. yüzyılda özellikle eşsiz bir sanat niteliğine ulaştığı tarihi bilgilerden ve örneklerden anlaşılmaktadır. Bugün özgün nitelikleriyle değer kazanmış olan Türk işleme örnekleri, değişik yörelerde özel koleksiyon ve müzelerde yer almaktadır.

Bu çalışmada, Kastamonu Liva Paşa Konağı Etnografya Müzesi'nde bulunan işlemeli dokumalarda işleme tekniği, ipliği, rengi, desen ve kompozisyon özellikleri, kenar temizleme teknikleri araştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kastamonu, işleme, işleme teknikleri

THE FEATURES OF EMBROIDERED PRODUCTS AT THE LİVA PAŞA MANSION MUSEUM OF ETHNOGRAPHY IN THE CITY OF KASTAMONU

Abstract

Starting with the desire of ornamenting the things people use and wear, embroidery is usually a technique of surface ornamenting performed with needles and various threads on woven fabrics and leather. The embroidery produced using golden threads and the threads rolled over silver threads, a tradition in Turks, started at the ages when they lived in Central Asia. It is understood from the samples and historical scripts that the art of embroidery achieved a high value and had the opportunity of improvement during the period of Ottoman and reached a unique quality of art especially in the 16th century. Today the precious Turkish embroidery samples with their original qualities have been exhibited in private collections and museums in different places.

In this study, embroidery technique, yarn, colour, design and composition characteristics, edge clearing techniques of the ornamented weavings at the ethnography museum of Liva Paşa Mansion in the city of Kastamonu were examined.

Keywords: Kastamonu, embroidery, embroidery techniques

1.Giriş

Türk el sanatlarının çok zengin örneklerine sahip olan illerimizden birisi de Kastamonu'dur. Dokumacılık tarihi eski bir geçmişe sahip olan Kastamonu'da el tezgahlarında yapılan dokumalar ve işlemeli örnekler evlerde ve müzelerde yer almaktadır. Kastamonu'da XIX. yüzyıl sivil mimarisinin seçkin bir örneği olan Liva Paşa Konağı onarılmış ve Etnografya Müzesi olarak düzenlenmiştir. Bu Konak'ta, Kastamonu'ya özgü el sanatları örnekleri sergilenmekte ve Kastamonu ev yaşantısı canlandırılmaktadır.

Kastamonu ilinde işlemeli ürünler konusunda, bilimsel araştırma ve yayınların eksikliği dikkate alınarak, Kastamonu ili Liva Paşa Konağı Etnografya Müzesi'nde bulunan el dokumaları üzerindeki işlemlerin özellikleri araştırma kapsamına alınmıştır. Türk kültürünün önemli maddi ürünlerinden olan işlemler konusunda yapılan bu araştırma, kaybolmakta olan kültürel değerlerin tanıtılması, belgelenmesi ve bu konuda bilimsel çalışmalara katkıda bulunması bakımından önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacını, Kastamonu Liva Paşa Konağı Etnografya Müzesi'nde bulunan işlemeli dokumalarda işleme ipliği, rengi, tekniği, desen, kompozisyon özellikleri, kenar temizleme teknikleri, kenar temizlemede kullanılan iplikler ve renklerin belirlenmesi oluşturmaktadır.

Karadeniz bölgesinin batı kesiminde yer alan Kastamonu ili eski bir dokumacılık ve el sanatları merkezidir. Kastamonu'da el tezgâhlarında yapılan dokumalar ve üzeri işlemeli örnekler günümüze kadar ulaşmıştır.

Osmanlı ordusunun çadırları ve donanma yelkenlerinin Kastamonu'da dokunduğu bilinmektedir. Özellikle Birinci Dünya Savaşı ve İstiklal Savaşı'nda ordunun çadır bezi ve çamaşır ihtiyacının büyük bölümü Kastamonu ilindeki dokuma tezgâhlarında karşılanmıştır. 1932 yılında Kastamonu Ticaret ve Sanayi Odası'nın tespitine göre, pamuklu dokuma çeşitleri beyaz bez, kasarlı bez, dar mendil, enli mendil, peşkir, okkalk çarşaf, karyola çarşafı, fantezi çarşaf, Devrekani bezi ve çadır bezi... olarak belirlenmiştir.(1)

Kastamonu ve ilçelerindeki kıyafetlerin bir bölümü yörede dokunarak kullanılmaktadır. Hemen her ilçede bulunan el tezgahlarında önlük, ön bezi, peştamal, bele dokunan kuşaklar, içe giyilen gömlek, iç entarisi, don gibi giyecekler de dokunmaktadır.(2)

Kastamonu'da köklü bir dokumacılık geleneğiyle birlikte işlemlerde yoğun olarak yer almıştır. Bugün Ankara Türk El Sanatlarını Tanıtma Derneği Koleksiyonları arasında yer alan havluların dar kenarlarında sarma, pesent, balıksırtı iğne teknikleri ile yapılmış gül ve karanfil motifleri Kastamonu'da işlemeciliğin 19. yüzyılda yapıldığını ortaya koymaktadır. Ayrıca Atatürk'e Kastamonu'ya geldiği zaman sunulan sarma iğne tekniği ve sarı metal ipliklerle işlenmiş, saçakları Kastamonu çarşaf bağlama sanatının değişik çeşitleriyle düğümlemiş havlular bu yörede zengin bir dokuma, işleme ve bağlama sanatının olduğunu göstermektedir.(3)

İşleme, ipek, yün, keten, pamuk, metal vb. iplikler kullanarak çeşitli iğneler ve uygulama biçimleri aracılığıyla; keçe, değişik dokumalar ve deri üzerine yapılan bezemeler olarak tanımlanmaktadır. (4)

İşlemeler, iğneye geçirilen ipliğin dokumanın üstünde ve altında yönlendirilmesi ile oluşan ipliğin uygulanma biçimleri, iğneler (teknik), kullanılan araç gereçler, işleme özelliği, görünümü, işlendiği yöre ve çeşitli özellikler dikkate alınarak işleme teknikleri adlandırılmaktadır.

İşleme sanatının Osmanlılar zamanında büyük değer kazanarak ilerleme olanağına kavuştuğu ve 16. yüzyılda özellikle eşsiz bir sanat niteliğine eriştiği tarihi bilgilerden ve örneklerden anlaşılmaktadır. İşleme sanatı özellikle saray ve çevresinde çok geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Türk toplumunda yaygınlaşmasının başlıca nedeni Türk evleri ve sarayındaki yaşama biçiminden kaynaklanmıştır.(5)

Osmanlı dönemi işlemeleri saray ve saray dışı olmak üzere başlıca iki ayrı çevrede üretilmiştir. Saray sanatçıları arasında Cemaat-ı Zerdüzan denilen altın iplikle işleme yapan ustalar, ibrişim ipek iplikle işleme yapanlar ve şimkeşanlar Ehl-i Hiref örgütü içinde yer almışlardır. En önemli bölük olan nakkaşlar, Osmanlı süsleme sanatını, motif dağarcığını ve süsleme üsluplarını çalışmalarlarıyla yaratmışlardır.(6)

Saray dışındaki işlemler şehir ve halk işlemleri olarak ayrı özellikler taşımıştır. Şehir işlemleri çarşıda ve evlerde üretilmiştir. İstanbul'a değişik çevrelerden gelen esnaf ve sanatkarlar üretimlerini devletin denetimi altında sürdürmüşlerdir. Şehir işlemleri, saray işlemlerinin etkisiyle çarşıda yapılmış ya da saray örneklerine özenilerek oluşturulmuştur. Bursa, İstanbul, Edirne, Konya, Gaziantep, Maraş işlemlerin yapıldığı başlıca şehirlerdir.

Ev işlemleri ise gelenekler doğrultusunda gelişme göstermiş, sürekliliği çeyiz geleneği ile sağlanmıştır Evlerde yapılan işlemler iyi teknik bilen, evden eve giderek bildiği iğne tekniklerini öğreten "aşına kadınlar," tarafından genişletilmiştir.(7)

Evlerin içinde kullanılan eşyalarda, ayna örtülerinde tılsım olduğu kabul edilen yazılar, çevre kenarlarındaki maniler halk işlemlerinin örnekleridir. Efsaneler ve halk masalları bu işlemlere konu olmuştur. İşlemeli dokumalar halk arasında sandıklarda aile hazinesi olarak korunmuş, nadiren ortaya çıkarılmıştır. Bu dönemde kadınlar kendilerini söz ile ifade edemediklerinden dolayı duygularını, isteklerini ve ümitlerini işlemlerine yansıtmışlardır. Ayrıca bireysellikleri de gelişmemiş olan Anadolu kadınları kendi köylerinin, yörelerinin motif geleneğine bağlı kalmışlardır. (8)

Anadolu'da Türk kadın ve kızları geleneklerine bağlı olarak el tezgâhlarında dokudukları kullanım eşyalarını ve çeyizlerini işleyerek süslemişler, ince bir zevk, renk, motif ve tekniği birleştirerek sanat eserleri meydana getirmişlerdir. Türk dokuma ve işleme sanatı Osmanlı İmparatorluğu döneminde sarayda teknik ve sanatsal açıdan en üst düzeye ulaşmıştır. Halk dokuma ve işlemleri de bu kaynaktan etkilenecek yüzyıllar boyunca devam etmiştir. El emeği ve göz nuruna dayanan bu sanatlar, yüzyıllardır süregelen gelenek ve görenekleri de yansıtmıştır.

Bu dönemde oda döşemeleri, yatak, yorgan çarşafı, seccadeler, bohçalar, sofraya altına serilen örtüler, el kurulan peşkir ve makramalar, hamam havlu takımları işleme ile süslenmiştir. Deri üzerine işlenen sofraya ve şamdan altı nihaletleri, kaşıklıklar, mücevher kutuları, cüz keseleri gibi tüm kullanım eşyalarına işleme yapılmıştır. Özellikle kadın giysilerinde işlemin çok önemli ve vazgeçilmez bir yeri olmuştur. Başlık, üstlük, çarşaf, entari, yelek, cepken, hırka, gömlek, şalvar, terlik, başörtüsü, çevre, alın çatkısı, kaşbastı (tülbent vb.), peçe, yelpaze, kuşak, mendil ve eldiven gibi kadın giysilerinde işleme sanatının en güzel örnekleri görülmüştür. (9)

Eskiden işlemlerde genellikle ipek, pamuk iplik, altın ya da gümüş sim ve teller kullanılmıştır. İpek Osmanlı İmparatorluğu'nda yüzyıllar boyunca üretilmiş ve bitkisel boyalarla boyanarak kullanılmıştır. 18. yüzyıl sonlarında pamuk üretiminin önem kazanması ve hazır alınabilmesi ile pamuk iplik işlemlerde tercih edilmeye başlanmıştır. Peşkir, uçkur, çevre ve çeşitli işlemlerde halk arasında sim ve sırma olarak bilinen altın ve gümüş rengi metal iplikler ve ince şerit şeklinde yassı tel iplikler kullanılmıştır.

Yüzyıllar boyu devam eden işlemlerde deseni oluşturan motifler, bitkisel (çiçek, yaprak, meyve ve ağaç), nesneli, figürlü (insan ve hayvan) geometrik ve mimari formlar, yazılı motifler gibi çeşitlilik göstermiştir.

İşlemlerde kompozisyonlar, işlenen parçanın boyutları, biçimleri ve kullanıldıkları yerler dikkate alınarak düzenlenmiştir. Bir motiften oluşan kompozisyonlar ve birden fazla motiften oluşan düzgün sıralamalı, atlamalı sıralamalı, bağlantılı sıralamalı, geçmeli ve bir merkeze yönlendirilmiş sıralamalarla düzenlenen kompozisyonlar işlemlerde yer almıştır.

İşlemeli dokumalarda işleme ipliği, rengi, tekniği, motif, desen ve kompozisyon özellikleri ve kenar temizleme teknikleri uyumlu bir bütünlük içinde değer kazanmıştır.

2. Materyal ve Metot

Araştırma materyalini, Kastamonu ili Liva Paşa Konağı Etnografya Müzesi'nde bulunan ürünlerden araştırma kapsamına alınan 37 adet işlemeli peşkir, 20 adet işlemeli uçkur, 7 adet işlemeli başörtüsü, 6 adet işlemeli dekoratif örtü olmak üzere toplam 70 adet işlemeli ürün ve konu ile ilgili yazılı kaynaklardan elde edilen bilgiler oluşturmuştur. Kastamonu ilinde konu ile ilgili ön çalışma yapıldıktan sonra, Temmuz 2001 yılında araştırma materyalleri toplanmıştır.

Geçmişten günümüze ulaşan dokuma örnekleri üzerinde bulunan işlemler, Kastamonu el sanatlarının sergilendiği Liva Paşa Konağı Etnografya Müzesi'ndeki işlemeli el dokuması (bezayağı örgüsünde) ürünler ile sınırlandırılmıştır. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nden izin alınarak, ürünler üzerinde gözlem ve incelemelerde bulunulmuştur. İşlemeli dokumalarda kullanılan işleme tekniği, iplik, renk, motif ve kompozisyon özellikleri ile kenar temizleme tekniklerinin, belgelenmesi amacı ile fotoğrafları çekilmiştir. Ürünler üzerinde işleme tekniği, iplik, renk, motif, kompozisyon özellikleri ve kenar temizleme teknikleri incelenerek 70 adet ürünün bilgi formu hazırlanmıştır.

İşlemeli ürünlerde işleme tekniği, kullanılan iplikler ve renkleri, motif ve kompozisyon özellikleri, kenar temizleme teknikleri ile ilgili bilgiler işlemeli ürün çeşitlerine göre (peşkir, uçkur, başörtüsü ve örtü) belirlenmiş ve % değerleri çizelgeler halinde verilmiştir.

3. Araştırma Bulguları ve Tartışma

Kastamonu ili Liva Paşa Konağı Etnografya Müzesi'nde bulunan ve araştırma kapsamına alınan ürünler, kullanım yerlerine göre peşkir, uçkur, başörtüsü ve örtü olarak gruplandırılmıştır. Müze envanter bilgileri incelendiğinde ürünler ile ilgili tarihi bir bilginin yer almadığı görülmüştür. Bu ürünlerin Osmanlı Dönemi Saray ve Türk evlerindeki yaşam tarzından kaynaklanan ev eşyaları, kıyafetler ve kıyafetleri tamamlayan parçalar şeklinde kullanım alanı olduğu bilinmektedir.

Geçmişte ince keten ve pamuklu ipliklerden dokunan peşkirler, dikdörtgen biçiminde, kullanım yerlerine göre değişik ölçülerde işlemeli bir dokuma çeşididir. Yüz ve el kurulamaya yarayan peşkirler yağlık ve makramalar ile renk, teknik, kompozisyon bakımından çok benzerlik göstermektedirler. İşlemelerinde çok renkli çiçek, kıvrık dal, meyve, yaprak gibi motifler kullanılan peşkirler Türk adet, gelenek ve örflerinin bir simgesi niteliğindedir.

Uçkur, iç kuşağı anlamında olup, bazı yörelerde şalvarben olarak da adlandırılmaktadır. Uçkurlar bele bağlandığı zaman her iki ucunda bulunan işlemler önde yer alır. Genellikle el tezgâhlarında dokunan uçkurlar, bereket sembolü olan bol çekirdekli meyveler, çiçek, yaprak ve hayat ağacı motifleri ile bezenmiştir. Şalvar içine geçirildiği gibi üç etek üstüne bağlanarak da kullanılmıştır.

Başörtüsü ve çevreler, ince keten, pamuk, ipek kumaşlar üzerine çeşitli tekniklerde renkli ipek, pamuk ve sim-sırma tellerle işlemelidir. Dikdörtgen şeklinde olan başörtüleri kullanım yerine göre adlandırılmakta, işlemler iki dar kenar veya uzun kenarda başın üstüne gelecek şekilde uygulanmaktadır. Çevrelerde ise işlemler dörtkenar ile köşelerde ayrı bir özellik olarak yoğunluk göstermektedir. Genellikle armağan olarak da sunulan çevreler, süs eşyası olarak kullanılır. Mendilden büyük, başörtüsünden küçük olan işlemeli çevrelerin 19. ve 20. yüzyıllarda boyutları büyümüş ve kullanım alanı değişmiştir. Bu yüzyıllarda başörtüsü olarak değişik bağlama şekillerinde kullanılmıştır.

Geleneksel ev yaşantısında ayna vb. eşyaları örtmek, süslemek ve çeşitli amaçlarla kullanılan genellikle 50 cm x 50 cm boyutlarında, kare biçimli keten yada pamuklu ipliklerden dokunmuş örtülerin köşelerine motifler işlenmiştir.

3.1. İşleme Teknikleri

Kastamonu ili Liva Paşa Konağı Etnografya Müzesi'nde araştırma kapsamına alınan ürünler üzerinde uygulanan işleme tekniklerine ilişkin bilgiler ürün çeşitleri olan peşkir, uçkur, başörtüsü ve örtü gruplarına göre belirlenmiş ve işleme tekniklerine ilişkin % değerleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. İşlemeli ürünlerde uygulanan işleme teknikleri

İşleme Teknikleri	İşlemeli Ürün Çeşitleri									
	Peşkir		Uçkur		Başörtüsü		Örtü		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Hesap işi teknikleri	18	25.71	7	10.00	1	1.43	-	-	26	37.14
Türk işi teknikleri	13	18.57	2	2.85	1	1.43	3	4.28	19	27.14
Sarma tekniği	5	7.14	8	11.42	-	-	3	4.28	16	22.89
Basit nakış iğne teknikleri	-	-	1	1.43	3	4.28	-	-	4	5.72
Tel kırma tekniği	-	-	1	1.43	1	1.43	-	-	2	2.86
Antep işi teknikleri	1	1.43	-	-	-	-	-	-	1	1.43
Suzeni tekniği	-	-	1	1.43	-	-	-	-	1	1.43
Muşabak tekniği	-	-	-	-	1	1.43	-	-	1	1.43
Toplam	37	52.86	20	28.57	7	10.00	6	8.57	70	100.00

Tablo 1 incelendiğinde işlemeli dokumalarda hesap işi tekniklerinin % 37.14 oranında, Türk işi tekniklerinin % 27.14 oranında, sarma tekniğinin % 22.85 oranında, basit nakış iğne tekniklerinin % 5.72 oranında, tel kırma tekniğinin % 2.86 oranında, % Antep işi, suzeni ve muşabak tekniğinin % 1.43'er oranında uygulandığı görülmektedir.

Ürün çeşitlerine göre işleme teknikleri incelendiğinde ise peşkirlerde yoğun olarak hesap işi teknikleri % 25.71 oranında; uçkurlarda sarma tekniğinin % 11.42 oranında, başörtülerinde basit nakış iğne tekniklerinin % 4.28 oranında, tel kırma tekniğinin 1.43 oranında, muşabak tekniğinin 11.43 oranında; örtülerde ise Türk işi teknikleri ve sarma tekniğinin % 4.28'er oranında uygulandığı tespit edilmiştir.

Özbağı (1991) "Bursa'ya özgü el dokusu havlu, peşkir ve peştamallar" adlı çalışmasında peşkirler de yoğunluk sırasıyla gözeme, sarma, hesap iğnesi, muşabak, susma, hasır iğne, kırma tel, balıksırtı ve antika tekniğinin kullanıldığını belirtmiştir. Bu çalışmada da hesap işi tekniklerinin yoğun olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. (10)

Şentürk (1995) "Şile bezi dokuması ve işlemesi" adlı çalışmasında Şile bezi işlemlerinin tamamında hesap işi tekniğinin uygulandığını saptamıştır. Bu çalışmada da Tablo 1 incelendiğinde işlemeli ürünlerde hesap işi tekniğinin yoğun olarak uygulandığı görülmektedir. (11)

3.2. İşlemlerde Kullanılan İpliklerin Özellikleri

Kastamonu ili Liva Paşa Konağı Etnografya Müzesi'nde araştırma kapsamına alınan örneklerin işleme ipliklerinin özelliklerine ilişkin gözlem sonucu elde edilen bilgiler, ürün çeşitleri olan peşkir, uçkur, başörtüsü ve örtü gruplarına göre belirlenmiş ve % değerleri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. İşlemlerde kullanılan iplikler

İplikler	İşlemeli Ürün Çeşitleri									
	Peşkir		Uçkur		Başörtüsü		Örtü		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
İpek iplik	6	8.57	5	7.14	3	4.29	-	-	14	20.00
Pamuk iplik	7	10.00	4	5.71	-	-	-	-	11	15.71
İpek iplik -sim	5	7.14	1	1.43	1	1.43	2	2.86	9	12.86
Sim	-	-	5	7.14	-	-	3	4.29	8	11.43
İpek iplik -yassı tel	7	10.00	1	1.43	-	-	-	-	8	11.43
Pamuk iplik - sim	5	7.14	1	1.43	1	1.43	-	-	7	10.00
Pamuk iplik - yassı tel	5	7.14	1	1.43	1	1.43	-	-	7	10.00
Yassı tel	1	1.43	2	2.86	1	1.43	1	1.43	5	7.14
Pamuk iplik - sim-yassı tel	1	1.43	-	-	-	-	-	-	1	1.43
Toplam	37	52.85	20	28.57	7	10.00	6	8.57	70	100

Tablo 2 incelendiğinde işlemlerde kullanılan ipliklerden ipek iplik % 20.00 oranında, pamuk iplik % 15.41 oranında, ipek iplik ve sim % 12.86 oranında, sim ve ipek-yassı tel % 11.43'er oranında, pamuk iplik-sim ve pamuk iplik-yassı tel % 10.00'ar oranında, tel % 7.14 oranında ve en az % 1.43 oranında pamuk iplik-sim-tel kullanıldığı görülmektedir.

İşlemlerde kullanılan iplikler ürün çeşitlerine göre incelendiğinde ise, peşkirlerde pamuk ve ipek ipliğin yoğun olarak kullanıldığı, uçkurlarda pamuk ve ipek ipliğin yanı sıra sim kullanıldığı, başörtülerinde ipek iplik ve örtülerde sim ve ipek iplik kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Özbağı'nında (1991) Bursa ilinde yaptığı çalışmada peşkirlerin % 22.72'sinde ipek iplik, % 22.72'sinde ipek iplik-tel, % 22.72 sinde ipek iplik-tel ve klaptan kullanıldığını belirtmiştir. Bu çalışmada da işlemeli peşkirlerde kullanılan iplik çeşitleri incelendiğinde ipek iplik, tel ve sim kullanımı Özbağı'nın bulgularıyla birbirine benzerlik göstermektedir.(10)

Köklü'nün (1995) Ankara İli Beypazarı İlçesi El İşlemleri Türk İşi Çevrelerden Örnekler adlı yaptığı çalışmada, el işlemeli Türk işi çevre işlemlerinde % 88.70'inde tel, telin yanı sıra yoğun olarak sim, az oranda pamuk ve ipek iplik kullanıldığını belirtmiştir. Bu çalışmada ise başörtülerinde ipek, pamuk, sim ve tel kullanıldığı tespit edilmiştir. (12)

Çelebilik (1996) Konya İli Antikacılarında Bulunan Hesap İşi Ürünleri ve Özellikleri adlı çalışmasında, çevre ve peşkir işlemlerinde ipek ve pamuk ipliğin işlemede temel gereç olduğunu, gümüş yassı tel, altın sim-sırma, altın yassı tel ve gümüş sim-sırmanın da yardımcı gereç olarak kullanıldığını belirtmiştir. Bu çalışmada ipek ve pamuk ipliklerin yanı sıra sim ve telin işlemlerde renkli iplikler ile birlikte kullanıldığı tespit edilmiştir. (13)

3.3. İşlemlerde Kullanılan İplik Renkleri

Kastamonu ili Liva Paşa Konağı Etnografya Müzesi'nde araştırma kapsamına alınan işlemlerin işleme ipliklerinin renklerine ilişkin gözlem sonucu elde edilen bilgiler, ürün çeşitleri olan peşkir, uçkur, başörtüsü ve örtü gruplarına göre belirlenmiş ve % değerleri Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3. İşlemlerde kullanılan iplik renkleri

İplik Renkleri	İşlemeli Ürün Çeşitleri									
	Peşkir		Uçkur		Başörtüsü		Örtü		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Altın sarısı	23	32,85	11	15,71	3	4,29	2	2,86	39	55,71
Yavruağzı	20	28,57	2	2,86	-	-	-	-	22	31,42
A yavruağzı	19	27,14	3	4,29	-	-	-	-	22	31,42
Kahverengi	13	18,57	6	8,57	2	2,86	-	-	21	30,00
Yağ yeşili	16	22,85	2	2,86	2	2,86	-	-	20	28,57
Mavi	16	2,85	3	4,29	1	1,43	-	-	20	28,57
Açık mavi	14	20	3	4,29	2	2,86	-	-	19	27,14
Yeşil	13	18,57	4	5,71	2	2,86	-	-	19	27,14
Pembe	10	14,28	2	2,86	3	4,29	1	1,43	16	22,85

Tablo 3. (devam)

Gümüş rengi	6	8,57	4	5,71	1	1,43	3	4,29	14	20,00
Eflatun	9	12,85	3	4,29	1	1,43	-	-	13	18,57
Açık pembe	5	7,14	4	5,71	3	4,29	-	-	12	17,14
Mor	5	7,14	6	8,57	-	-	-	-	11	15,71
Kırmızı	6	8,57	3	4,29	-	-	1	1,43	10	14,28
Sarı	6	8,57	3	4,29	1	1,43	-	-	10	14,28
Açık yağ yeşil	2	2,86	4	5,71	3	4,29	-	-	9	12,85
Koyu yeşil	5	7,14	2	2,86	-	-	-	-	7	10,00
Turkuaz	3	4,29	2	2,86	1	4,29	-	-	6	8,57
Sıklamen	3	4,29	3	4,29	-	-	-	-	6	8,57
Koyu sarı	4	5,71	2	2,86	-	-	-	-	6	8,57
Açık kahve	5	7,14	-	-	-	-	-	-	5	7,14
Beyaz	5	7,14							5	7,14
Siyah	3	4,29	-	-	-	-	1	1,43	4	5,71
Kiremit rengi	3	4,29	-	-	-	-	-	-	3	4,29
Koyu mavi	3	4,29	-	-	-	-	-	-	3	4,29
Fıstık yeşili	3	4,29	-	-	-	-	-	-	3	4,29
Bordo	1	1,43	1	1,43	-	-	-	-	2	2,86
Taba	1	1,43	1	1,43	-	-	-	-	2	2,86
Açık sarı	2	2,86	-	-	-	-	-	-	2	2,86
Toprak rengi	1	1,43	1	1,43	-	-	-	-	2	2,86
Sütlü kahve	2	2,86	-	-	-	-	-	-	2	2,86
Turuncu	1	1,43	1	1,43	-	-	-	-	2	2,86
Gri	1	1,43	-	-	-	-	-	-	1	1,43
Lacivert	1	1,43	-	-	-	-	-	-	1	1,43
Krem	1	1,43	-	-	-	-	-	-	1	1,43
Bej	-	-	-	-	1	1,43	-	-	1	1,43

Tablo 3. incelendiğinde işlemlerde % 55.71 oranında altın sarısı, % 31.42'ser oranda yavruağzı ve açık yavruağzı yoğun olarak, % 30.00 oranında kahverengi, % 28.57 şer oranda yağ yeşili ve mavi, % 27.14'ser oranda açık mavi ve yeşil, % 22.85 oranında pembe, % 20.00 oranında gümüş rengi, % 18.57 oranında eflatun, % 17.14 oranında açık pembe, % 15.71 oranında mor, kırmızı, sarı, açık yağ yeşili, koyu yeşil,

turkuaz, sıklamen, koyu sarı, açık kahverengi, beyaz, siyah, kiremit rengi, koyu mavi, fıstık yeşili, bordo, taba, açık sarı, toprak rengi, sütlü kahve, turuncu, gri, lacivert, krem ve bej renklerin az oranlarda kullanıldığı görülmektedir.

Özbağı (1991) yaptığı çalışmada peşkirlerde % 72.72 oranında yavruağzı, % 45.45 oranlarda yağ yeşili, kurmay rengi, sarı kırma tel ve % 31.81 oranlarında açık ve koyu mavi renklerin kullanıldığını belirtmiştir (10).

Köklü (1995) ise çevre işlemlerinin % 89.39'unda altın sarısı, % 25.81'inde yağ yeşili, % 20.97'sinde yavruağzı ve % 16.13'ünde mavi rengin yoğun olarak kullanıldığını tespit etmiştir. Bu çalışmada Tablo 3 incelendiğinde altın sarısı, yavruağzı, yağ yeşili ve mavi rengin kullanımı ile ilgili bulgular benzerlik göstermektedir (12).

Çelebilik (1996) çalışmasında ise hesap işlemlerinde % 68 siyah, % 50 sarı, % 48 turuncu, % 46 yeşil, % 40 pembe ve % 32 kırmızı renklerin yoğun olarak kullanıldığını saptamıştır. Bu çalışmada kullanılan iplik renkleri ile ilgili elde edilen veriler arasında benzerlik görülmemektedir (13).

3.4. İşlemlerde Motif Özellikleri

Kastamonu ili Liva Paşa Konağı Etnografya Müzesinde araştırma kapsamına alınan işlemlerin motif ve desen özellikleri ürün çeşitleri olan peşkir, uçkur, başörtüsü ve örtü gruplarına göre belirlenmiş ve % değerleri Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4. İşlemlerde motif özellikleri

Motif Özellikleri	İşlemeli Ürün Çeşitleri									
	Peşkir		Uçkur		Başörtüsü		Örtü		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Bitkisel	31	44,28	18	25,71	6	8,57	4	5,71	59	84,28
Geometrik	3	4,29	1	1,43	1	1,43	-	-	5	7,15
Figürlü-Yazılı	-	-	1	1,43	-	-	2	2,86	3	4,29
Mimari	3	4,29	-	-	-	-	-	-	-	4,29
Toplam	37	52,86	20	28,57	7	10,00	6	8,57	70	100,00

Tablo 4 incelendiğinde işlemlerde % 84.28 oranında bitkisel motiflerin yoğun olarak, % 7.15 oranında geometrik motiflerin, % 4.29 oranında mimari motiflerin, % 4.29 oranında figürlü ve yazılı motiflerin yer aldığı görülmektedir. Ürün çeşitlerine göre inceleme yapıldığında da işlemeli peşkirler, uçkur, başörtüleri ve örtülerde bitkisel motiflerin yoğun olarak uygulandığı görülmektedir.

İşlemlerde genellikle çiçek, yaprak, meyve ve ağaç motiflerinden oluşan bitkisel motifler yer almıştır. İşlemeli örneklerde doğadan stilize edilen ve en çok görülen karanfil, lale, gül, sümbül motiflerinin yanı sıra pek çok çiçek motifi işlenmiştir. Asma yaprağı ve çeşitli yapraklar çiçeklerle birlikte kıvrımlı dallar üzerinde yerleştirilmiştir. Nar, üzüm, elma, armut gibi meyveler ve çiçekler tabak, vazo, saksı, sepet içinde düzenlenmiş olarak görülmektedir. Servi, çınar, söğüt, hayat ağacı, bahar dalları da en sık işlenen ağaç motifleridir. Geometrik şekillerden oluşan motifler taşıdıkları sembolik

değerler ile işlemlerde yer almıştır. İşlemlerde en güzel örnekler çiçekli, ağaçlı evler, çadırlar, kemerler vb. mimari motiflerle süslenmiştir. Kuş, horoz,, ejder gibi hayvan motifleri ise işlemlerde azda olsa kullanılmıştır. İşlemlerde süsleyici motiflerin yanında genellikle “maşallah” ve benzeri yazılar işlenmiştir.

Çelebilik (1996) de Konya ilinde yaptığı çalışmada hesap işi işlemeli ürünlerde yoğun olarak bitkisel bezeme kullanıldığını, geometrik, nesnel ve figürlü bezemenin de yer aldığını belirtmiştir (13).

Köklü (1995) Beypazarı ilçesinde yaptığı çalışmada Türk işi çevrelerde yoğun olarak bitkisel bezemenin tercih edildiği, bunu nesnel, geometrik, kökü belli olmayan motifler, figürlü ve yazılı bezemenin uygulandığını saptanmıştır (12).

3.5. İşlemlerde Kullanılan Kompozisyonlar

Kastamonu ili Liva Paşa Konağı Etnografya Müzesi’nde araştırma kapsamına alınan işlemeli ürünlerde işlemlerin kompozisyon özellikleri, ürün çeşitleri olan peşkir, uçkur, başörtüsü ve örtü gruplarına göre belirlenmiş ve % değerleri Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5. İşlemlerde kullanılan kompozisyonlar

Kompozisyonlar	İşlemeli Ürün Çeşitleri									
	Peşkir		Uçkur		Başörtüsü		Örtü		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Düzensiz sıralamalı motifler	32	45,71	5	7,14	3	4,29	-	-	40	57,15
Bağlantılı sıralamalı motifler	5	7,14	11	15,71	1	1,43	-	-	17	24,28
Merkeze yönlendirilmiş motifler	-	-	1	1,43	3	4,29	2	2,86	6	8,57
Bir merkeze yerleştirilmiş motif	-	-	3	4,29	-	-	4	5,71	7	10,00
Toplam	37	52,86	20	28,57	7	10,00	6	8,57	70	100,00

Tablo 5 incelendiğinde işlemlerde birden fazla motifin tekrarı ile oluşan kompozisyonların % 57.15 oranında düzensiz sıralamalı motiflerden, % 24.28 oranında bağlantılı sıralamalı motiflerden, % 8.57 oranında bir merkeze yönlendirilmiş motiflerden oluştuğu, % 10.00 oranında ise bir merkeze yerleştirilmiş bir motif şeklinde düzenlendiği görülmektedir.

Ürün çeşitlerine göre inceleme yapıldığında, dikdörtgen şeklinde olan peşkirlerin karşılıklı kısa kenarlarında tek tek ve yan yana düzensiz sıralamalı motiflerden oluşan kompozisyonların; ince, uzun dikdörtgen şeklindeki uçkurların ise iki ucunda yan yana bağlantılı sıralamalı motiflerden oluşan kompozisyonların yoğun olarak uygulandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca uçkurlarda tek bir daldan çıkan çiçek ve yapraklar uçkur ucunu

tamamen kaplayarak süslemiştir. Kare şeklindeki baş örtülerinde dört kenarda bir su ve köşelerden merkeze yönlendirilmiş motifler yer almıştır. Dikdörtgen şeklindeki başörtülerinde ise uzun kenar ortasında düzgün sıralamalı motiflerden oluşan kompozisyonların uygulandığı tespit edilmiştir. Kare şeklindeki dekoratif amaçlı örtülerin köşelerine yerleştirilen bir motiften oluşan kompozisyon düzenlemesi uygulandığı görülmektedir.

İşlemeli ürünlerin kompozisyon düzenlemelerinde motif sıralarının altında genellikle deseni tamamlayıcı olarak motifi oluşturan renk, biçim ve çizgilerden meydana gelen bordür (su) bulunmaktadır. Özellikle işleme tekniğine uygun bir bordür kullanımına dikkat edilmiştir.

Çelebilik (1996) Konya ilinde yaptığı çalışmada hesap işi ürünlerde kompozisyon düzenlemede düz simetrik, düzgün tekrarlama, atlamalı, bağlantılı tekrarlama ve ters simetrik uygulandığını belirtmiştir. Özbağı (1991) Bursa ilinde yaptığı çalışmada peşkirlerde % 63.64 atlamalı sıralama, % 22.72'sinde bağlantılı sıralama ile kompozisyonların oluşturulduğunu saptamıştır (13).

3.6. İşlemeli Dokumalarda Kullanılan Kenar Temizleme Teknikleri

Kastamonu ili Liva Paşa Konağı Etnografya Müzesi'nde araştırma kapsamına alınan işlemeli ürünlerde kenar temizleme teknikleri ürün çeşitleri olan peşkir, uçkur, başörtüsü ve örtü gruplarına göre belirlenmiş ve % değerleri Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. İşlemeli dokumalarda kullanılan kenar temizleme teknikleri

Kenar Temizleme Teknikleri	İşlemeli Ürün Çeşitleri									
	Peşkir		Uçkur		Başörtüsü		Örtü		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Kıvrırma	17	24,28	13	18,57	1	1,43	-	-	31	44,28
Saçak bükme	11	15,71	-	-	-	-	-	-	11	15,71
Makine dikişi	-	-	2	2,85	-	-	5	7,14	7	10,00
Saçak bırakma	5	7,14	-	-	-	-	-	-	5	7,14
Çarşaf bağlama	3	4,29	-	-	-	-	-	-	3	4,29
Tığ oyası	1	1,43	-	-	1	1,43	-	-	2	2,85
İğne oyası	-	-	-	-	2	2,86	-	-	2	2,86
Fisto	-	-	-	-	1	1,43	1	1,43	2	2,86
Teknik uygulanmamış	-	-	5	7,14	2	2,86	-	-	7	10,00
Toplam	37	52,86	20	28,57	7	10,00	6	8,57	70	100,00

Tablo 6 incelendiğinde işlemeli dokumaların kenar temizlemelerinde yoğun olarak % 44.28 oranında kıvrırma tekniği, % 15.71 oranında saçak bükme, % 10.00 oranında makine dikişi, % 7.14 oranında saçak bırakma teknikleri düşük oranlarda ise çarşaf bağlama, tığ oyası, iğne oyası, fisto teknikleri uygulanmıştır. İşlemeli ürünlerin % 10.00'unda ise herhangi bir kenar temizleme tekniği uygulanmadığı tespit edilmiştir.

İşlemeli ürünlerin kenar temizleme tekniği olarak kıvrırma tekniğinin en çok tercih edildiği belirlenmiştir. İşlemeli ürünleri oluşturan peşkir, uçkur ve başörtüsünde uygulanan kıvrırma tekniğinde çırpma dikişi bulunmaktadır. Ayrıca peşkirlerde kullanım yerine uygun olarak saçakla kenar temizleme teknikleri olan saçak bükme, saçak bırakma tekniklerinin uygulandığı Tablo 6 incelendiğinde görülmektedir.

Özbağı'nın (1991) araştırmasında da peşkirlerin kenar temizlemesinde % 62.07 sinin kenarı saçaksız ve çırpma dikişi ile yoğunlukta olduğu; saçakla temizlenen peşkirlerin oranı ise % 37.93 olup, püskül ve bükümlü-düğümlü kenar temizleme tekniği uygulandığı belirtilmiştir. Bu değerler Tablo 6 incelendiğinde peşkirlerde kullanılan kenar temizleme teknikleri ile benzerlik göstermektedir (13). Köklü (1995) araştırmasında çevrelerin kenar süsleme tekniklerinde % 38.71'ini tığ oyası, % 25.81'ini hazır füzo danteli, % 8.06'sını firkete oyası ve hazır harç, % 6.45'ini rişliyö, % 4.84'ünü kordon dikme ve % 1.61'ini iğne oyasının oluşturduğunu saptamıştır(13). Bu çalışmada başörtülerinde uygulanan kenar temizleme teknikleri ise kıvrırma, tığ oyası, iğne oyası ve fiisto olarak belirlenmiştir.

3.7. Kenar Temizleme Tekniklerinde Kullanılan İplikler

Kastamonu ili Liva Paşa Konağı Etnografya Müzesi'nde araştırma kapsamına alınan işlemeli ürünlerde kenar temizlemede kullanılan iplikler ürün çeşitleri gruplarına göre belirlenmiş ve % değerleri Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Kenar temizlemede kullanılan iplikler

İplikler	İşlemeli Ürün Çeşitleri									
	Peşkir		Uçkur		Başörtüsü		Örtü		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Pamuk (dikiş) iplik	13	18,57	15	21,42	1	1,43	4	5,71	33	47,14
Keten iplik (çözüğü)	19	27,14	-	-	-	-	-	-	19	27,14
İpek iplik	-	-	-	-	2	2,86	-	-	2	2,86
Pamuk iplik	1	1,43	-	-	1	1,43	-	-	2	2,86
Sim	1	1,43	-	-	1	1,43	-	-	2	2,86
Keten-pamuk (çözüğü) iplik	2	2,86	-	-	-	-	-	-	2	2,86
Pamuk-ipek iplik	-	-	-	-	1	1,43	1	1,43	2	2,86
Tel	1	1,43	-	-	-	-	-	-	1	1,43
Gereç kullanılmamış	-	-	5	7,14	1	1,43	1	1,43	7	10,00
Toplam	37	52,86	20	28,57	7	10,00	6	8,57	70	100,00

Tablo 7 incelendiğinde işlemeli ürünlerin kenar temizlemelerinde % 47.14 oranında pamuk (dikiş) ipliği, % 27.14 oranında keten (çözüğü) ipliği, % 2.86 oranlarında ipek iplik, pamuk iplik, sim, keten (çözüğü)-pamuk iplik, pamuk-ipek iplik, % 1.43 oranında tel kullanıldığı ve % 10.00 oranında ise gereç kullanılmadığı görülmektedir.

İşlemeli ürün çeşitlerinden peşkirlerin kenar temizlenmesinde (saçak bırakma, saçak bükme, çarşaf bağlama) yoğunlukla dokumanın çözgü iplikleri yer almıştır. Peşkirlerin, uçurların ve örtülerin kenar temizleme tekniklerinde uygulanan kıvrıma tekniği ve makine dikişi pamuk dikişi ipliği ile yapıldığı görülmüştür. Başörtülerinin kenar temizleme tekniklerinde ise çeşitli iplikler kullanılmıştır.

İşlemeli dokumaların kenar temizleme tekniklerinde kullanılan ipliklerin dokuma özelliği, işleme tekniği, işleme iplikleri, renkleri ve kullanım yerine göre uygulanması estetik ve kullanılabilirlik yönünden önem taşımaktadır.

3.8. Kenar Temizleme Tekniklerinde Kullanılan İpliklerin Renkleri

Kastamonu ili Liva Paşa Konağı Etnografya Müzesi'nde araştırma kapsamına alınan işlemeli ürünlerde kenar temizlemede kullanılan ipliklerin renkleri ürün çeşitleri olan peşkir, uçkur, başörtüsü ve örtü gruplarına göre belirlenmiş ve % değerleri Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 8. Kenar temizleme tekniklerinde kullanılan iplik renkleri

Renkler	İşlemeli Ürün Çeşitleri									
	Peşkir		Uçkur		Başörtüsü		Örtü		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Krem	32	45,71	15	21,42	-	-	4	5,71	51	72,84
Altın sarısı	1	1,43	-	-	1	1,43	1	1,43	3	4,29
Krem-kırmızı	1	1,43	-	-	1	1,43	-	-	2	2,86
Açık pembe	-	-	-	-	2	2,86	-	-	2	2,86
Eflatun	-	-	-	-	1	1,43	-	-	1	1,43
Kahverengi	-	-	-	-	1	1,43	-	-	1	1,43
Krem-sıklamen	1	1,43	-	-	-	-	-	-	1	1,43
Krem-turkuaz-kiremit rengi	1	1,43	-	-	-	-	-	-	1	1,43
Beyaz	1	1,43	-	-	-	-	-	-	1	1,43
Teknik uygulanmamış	-	-	5	7,14	1	1,43	1	1,43	7	10,00
Toplam	37	52,86	20	28,56	7	10,01	6	8,57	70	100,00

Tablo 8 incelendiğinde işlemeli ürünlerin kenar temizlemelerinde % 72.84 oranında krem renk, % 4.29 oranında altın sarısı, % 2.86 oranlarında krem-kırmızı renkler ve açık pembe renk, % 1.43 oranlarında eflatun, kahverengi, krem-sıklamen, krem-turkuaz-kiremit renkleri ve beyaz renk kullanıldığı görülmektedir.

İşlemeli ürünlerin kenar temizleme tekniklerinde kullanılan renkler peşkir, uçkur ve örtülerde dokuma çözgü ipliklerinin doğal rengi ve kenar temizleme tekniğine uygun olarak krem rengi yoğun kullanılmıştır. Başörtülerinde ise işleme tekniklerinde uygulanan renklere kenar temizlemede de yer verilmiştir.

Sonuç

Kastamonu ili Liva Paşa Konağı Etnografya Müzesi'nde bulunan ve araştırma kapsamına alınan ürünler, kullanım yerlerine göre peşkir, uçkur, başörtüsü ve örtü olarak gruplandırılarak incelenmiştir. Bu ürünlerde hesap işi teknikleri, Türk işi teknikleri, sarma tekniği, basit nakış iğne teknikleri, tel kırma tekniği, Antep işi tekniği, suzeni tekniği ve muşabak işleme tekniği uygulandığı görülmüştür. Ürün çeşitlerine göre peşkirlerde yoğun olarak hesap işi teknikleri, uçkurlarda sarma tekniği, başörtülerinde basit nakış iğne teknikleri, örtülerde ise Türk işi teknikleri ve sarma tekniği kullanıldığı tespit edilmiştir.

İşlemlerde ipek ve pamuk iplik, bu ipliklerle birlikte altın ve gümüş rengi sim-sırma ve yassı tel kullanılmıştır. İşlemlerde kullanılan iplikler ürün çeşitlerine göre incelendiğinde ise, peşkirlerde pamuk ve ipek ipliğın yoğun olarak kullanıldığı, uçkurlarda pamuk ve ipek ipliğın yanı sıra sim kullanıldığı, başörtülerinde ipek iplik ve örtülerde sim ve ipek iplik kullanıldığı saptanmıştır.

İşlemlerde altın sarısı, yavruağzı, kahverengi, yağ yeşili, mavi, pembe, gümüş rengi, eflatun, mor, kırmızı, sarı, koyu yeşil, turkuaz, sıklamen, beyaz, siyah ve çeşitli renk tonlarında iplikler işleme renklerini oluşturmuştur. Altın sarısı ve gümüş rengi metal ipliklerin işlemeli ürün çeşitleri olan peşkir, uçkur, başörtüsü ve örtülerde uygulandığı görülmüştür.

İşlemlerde genellikle çiçek, yaprak, meyve ve ağaçlardan oluşan bitkisel motifler yoğun olarak kullanılmıştır. Geometrik şekillerden meydana gelen motifler ve ev, çadır, gemi gibi mimari motifler işlemeli ürünleri süslemektedir. İnsan ve hayvan figürleri ve yazı işlemlerin az oranda uygulanan motiflerdir. Ürün çeşitlerine göre inceleme yapıldığında da işlemeli peşkirler, uçkurlar, başörtüleri ve örtülerde bitkisel motiflerin yoğun olarak uygulandığı görülmüştür.

İşlemeli ürünlerin kompozisyon özelliklerinde, birden fazla motifin tekrarı ile oluşan düzgün sıralamalı motiflerden, bağlantılı sıralamalı motiflerden ve bir merkeze yönlendirilmiş motiflerden oluşan düzenlemeler uygulanmış; bir merkeze yerleştirilmiş bir motiften oluşan kompozisyon düzenlemeleri işlemlerde yer almıştır. Ürün çeşitlerine göre inceleme yapıldığında, dikdörtgen şeklinde olan peşkirlerin karşılıklı kısa kenarlarında düzgün sıralamalı motiflerden oluşan kompozisyonların; ince, uzun dikdörtgen şeklindeki uçkurların ise iki ucunda bağlantılı sıralamalı motiflerden oluşan kompozisyonların yoğun olarak uygulandığı anlaşılmaktadır. Kare şeklindeki başörtülerinde köşelerden merkeze yönlendirilmiş motiflerden oluşan ve dikdörtgen şeklindeki başörtülerinde ise uzun kenar ortasında düzgün sıralamalı motiflerden oluşan kompozisyonların uygulandığı tespit edilmiştir. Kare şeklindeki dekoratif amaçlı örtülerin köşelerine yerleştirilen bir motiften oluşan kompozisyon düzenlemesi uygulandığı görülmektedir.

Kompozisyon düzenlemelerinde motif sıralarının altında genellikle motifi oluşturan renk, biçim ve çizgilerden meydana gelen bordür bulunmaktadır.

İşlemeli dokumalarda kenar temizleme tekniği olarak en fazla kıvrırma tekniği çırpma dikişi ile uygulanmıştır. Ayrıca saçak bükme, saçak bırakma, makine dikişi, çarşaf bağlama, tığ oyası, iğne oyası ve fisto uygulanan tekniklerdir.

İşlemeli ürünlerin kenar temizlemelerinde ürünlere ve işlemlere uygun olan yoğun olarak dokumanın rengi krem, altın sarısı, kırmızı, pembe, eflatun, kahverengi, sıklamem, turkuaz, kiremit rengi ve beyaz kullanılan renklerdir.

Notlar

1. İşlemlerde Kullanılan Tekniklerin Tanımları

Hesap işi teknikleri: İşlemlerde yoğun olarak uygulanan hesap işi, atkı ve çözgü iplikleri aynı kalınlık ve sıklıkta sayılabilen kumaşlar üzerine, iğne teknikleri sayılarak uygulanan, düz ve verev iplikler üzerinde uygulanan, tersi ile yüzü aynı görünüşte işlemlerdendir.

Türk işi teknikleri: Türk işi, ipliği sayılabilen ya da sayılmayan kumaşlar üzerine desen çizilerek, iğne teknikleri desen ve kumaş özelliğine göre sayılarak yada çizilerek uygulanabilen tersi ve yüzü aynı görünüşte geleneksel işleme tekniğidir.

Sarma tekniği: Sarma tekniği ise, işleme ipliğinin desen çizgisinin bir tarafından diğer tarafına atılıp sarılan, tek başına uygulandığı gibi başka iğne teknikleri ile birlikte işlenir

Basit nakış iğne teknikleri: Basit ve yapımı kolay, düz, ilmikli, zincir ve düğümlü iğnelere tek yada birkaç iğne tekniğinin birarada kullanılması ile oluşturulan tekniklerdir.

Antep işi teknikleri: Antep işi tekniğinde, iplikleri sayılarak antika yapılan motiflerin kenarları çeşitli susmalarla pekiştirilmekte ve motiflerin bazı iplikleri kesilip, kalan iplikler sarılarak ajurlar tamamlanmaktadır.

Tel kırma tekniği: Baş kısmı geniş, yassı ve kısa özel bir iğne ile işlenen, her iğne puanından (artı ve çarpı puan) sonra, telin el yardımı ile kırılarak koparılan, tek başına ve çeşitli işlemlerde motiflerin çevresini süslemek ve zenginleştirmek amacıyla da kullanılır.

Suzeni (kasnak işi) tekniği: Kumaş üzerine çizilen desenin iğne veya tığ ile zincir iğne tekniğinde işlenmesidir.

Muşabak tekniği: İşlemede iki yüzü aynı görüntüyü veren, sayılarak işlenen ve delikli bir görünüşü olan, tek başına uygulandığı gibi hesap işi, Türk işi teknikleri ve Antep işi teknikleri ile birlikte kullanılır.

2. İşlemlerde Kullanılan Kenar Temizleme Tekniklerinin Tanımları

Kıvrırma tekniği: Dokumanın kenarlarını içe doğru kıvrırıp çırpma dikişi ile tutturma.

Makina dikişi tekniği: Dokumanın kenarlarını içe doğru katlayıp makine dikişi ile dikme.

Saçak bırakma tekniği: Dokumanın kenarında atkı (en) ipliklerini çekip çıkarılarak, çözgü ipliklerinin 5-6 cm boyunda serbest bırakılması.

Saçak bükme tekniği: Dokumanın kenarında saçak olarak hazırlanan çözgü ipliklerinin küçük gruplar halinde bükülüp uçlarının düğümlenmesi.

Çarşaf bağlama tekniği: Dokumanın kenarında iplik çekilerek veya iplik takılarak hazırlanan ipliklerin kastamonu çarşaf bağlama düğümü ile çeşitli şekillerde bağlanması.

İğne oyası ile kenar temizleme: Dokumanın kenarı içe doğru kıvrılarak iğne oyası yapılması veya bastırılan kenar üzerine iğne oyası dikilmesi.

Tığ oyası ile kenar temizleme: Dokumanın kenarı içe doğru kıvrılarak tığ oyası yapılması veya bastırılan kenar üzerine tığ oyası dikilmesi.

Fisto yapma: Dokumanın kenarı çeşitli şekillerde (ay fisto, gül fisto) altı kabartılarak veya kabartılmadan rişliyö tekniği ile sarıldıktan sonra sarmanın dış kenarından kesilerek temizlenmesi.

Kaynaklar

1. Tan, N., Çarşaf bağları. Türkiyemiz dergisi, S:31;s. 7-9, İstanbul, 1980.
2. Erdoğan, A., Kastamonu Folkloru 2, Yıldız matbaacılık, s. 41-61, Ankara, 1993.
3. Barışta, H.Ö., 1987. Kastamonu'da dokuma ile ilgili sanatlar. III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi (ayrı basım). s.56-57, Ankara.
4. Barışta, H.Ö., Türk İşleme Sanatı Tarihi, Gazi Üniversitesi Yayınları No:201, Ankara, 1995.
5. Delibaş, S., İşleme sanatı, Geleneksel Türk El Sanatları (Haz. Mehmet Özel). Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 169-176, 1993.
6. Çağman, F., Kanuni dönemi Osmanlı saray sanatçıları örgütü ehl-i hiref, Türkiyemiz, Ak Yayınları,S: 54;s.10-14, İstanbul, 1998.
7. Eşberk, T., Türkiye'de Köylü El Sanatlarının Mahiyeti ve Ehemmiyeti, Yüksek Ziraat Enstitüsü Yayını No: 44, Ankara, 1939.
8. Ther, U., Türk İşlemeleri. Yeni çağır kitapevi, İstanbul, 1993.
9. Sürür, A. 1976. Türk İşleme Sanatı. Ak yayınları süsleme sanatları serisi: 4, 64 s., İstanbul.
10. Özbağı, N. 1991. Bursa'ya Özgü El Dokusu Havlu, Peşkir ve Peştamaller. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Gazi Üniversitesi, Ankara.
11. Şentürk, S. 1995. Şile Bezi Dokuması ve İşlemesi. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Gazi Üniversitesi, Ankara.
12. Köklü, H. 1995. Ankara İli Beypazarı İlçesi El İşlemeleri Türk İşi Çevrelerden Örnekler. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Gazi Üniversitesi, Ankara.
13. Çelebilik, G. 1996. Konya İli Antikacılarında Bulunan Hesap İşi Ürünleri ve Özellikleri. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Gazi Üniversitesi, Ankara.

BİLGİ FORMU

Ürün çeşidi	: Peşkir
Envanter Numarası	: 4394
Müzeeye Geliş Tarihi	: 02.04.1976
Müzedeki Yeri	: Teşhir
Dokuma Eni	: 49.6 cm
Dokuma Boyu	: 82.8 cm
İplik Özelliği	
Dokumada	: Keten, pamuk
İşlemede	: Pamuk, tel
Kenar Temizlemede	: Keten, pamuk
Kullanılan Renkler	
Dokumada	: Krem, beyaz
İşlemede	: Kiremit rengi, yavruağzı, turkuaz, yeşil, koyu sarı, mavi, altın sarısı
Kenar Temizlemede	: Krem, kiremit rengi, yavruağzı, turkuaz, yeşil
Kullanılan Teknik	
Dokumada	: Bezayağı
İşlemede	: Türk işi, kaydırmalı pesent, hasır iğne, tel sarma.
Kenar Temizlemede	: Çarşaf bağlama, püskül takma
Motif Özelliği	: Bitkisel; tomurcuk, çiçek, kıvrımlı dal
Kompozisyon Özelliği	
Dokumada	: Dikdörtgen formun karşılıklı kısa kenarları düz, ortasında atkı yönünde paralel çizgiler sıralanmıştır.
İşlemede	: Dikdörtgen formun karşılıklı iki kısa kenarlarında devam eden kıvrımlı dal üzerinde yapraklar, çiçekler ve tomurcuklar bağlantılı sıralama ile yer almıştır.
Kenar Temizlemede	: Dikdörtgen formun karşılıklı kısa kenarlarında özgü ipliklerinin bağlanması ile üçgen şekiller oluşturulmuştur.

BİLGİ FORMU

Örnek No	: 21
Ürün çeşidi	: Uçkur
Envanter Numarası	: 622
Bulunduğu Yer	: Liva Paşa Konağı Etnografya Müzesi
Müze Geliş Tarihi	: -
Müzedeki Yeri	: Teşhir
Dokuma Eni	: 22.1 cm
Dokuma Boyu	: 207 cm
İplik Özelliği	
Dokumada	: Keten, pamuk
İşlemede	: Pamuk, tel
Kenar Temizlemede	: Dikiş ipliği
Kullanılan Renkler	
Dokumada	: Krem
İşlemede	: Yavruağzı, açık yavruağzı, açık mavi, turkuaz yeşil, yağ yeşili, kahverengi, altın sarısı, gümüş rengi
Kenar Temizlemede	: Krem
Kullanılan Teknik	
Dokumada	: Bezayağı
İşlemede	: Türk işi; muşabak, sarma, gözeme, tel sarma
Kenar Temizlemede	: Kıvrırma
Motif Özelliği	: Bitkisel; çiçek, yaprak, dal
Kompozisyon Özelliği	
Dokumada	: Dikdörtgen formun uzun kenarlarında çözümlü yönde paralel çizgili.
İşlemede	: Dikdörtgen formun kısa kenarlarında geometrik bordür üzerinde bir daldan etrafa uzanan çiçek ve yaprakların yer aldığı motif kare puanlar çevrelemiştir.
Kenar Temizlemede	: -

BİLGİ FORMU

Ürün çeşidi	: Başörtüsü (Çevre)
Envanter Numarası	: 3690
Müze Geliş Tarihi	: 1972
Müzedeki Yeri	: Teşhir
Dokuma Eni	: 83.2 cm
Dokuma Boyu	: 83.9 cm
İplik Özelliği	
Dokumada	: Pamuk
İşlemede	: Pamuk, tel
Kenar Temizlemede	: Sim, tel
Kullanılan Renkler	
Dokumada	: Krem
İşlemede	: Açık pembe, yeşil, açık yağ yeşili, altın sarısı
Kenar Temizlemede	: Altın sarısı
Kullanılan Teknik	
Dokumada	: Bezayağı
İşlemede	: Türk işi; düz pesent, sarma, tel sarma, makine dikişi
Kenar Temizlemede	: Üçgen fisto (rişliyö)
Motif Özelliği	: Bitkisel; çiçek, kıvrım dal, fiyonk
Kompozisyon Özelliği	
Dokumada	: Düz
İşlemede	: Dikdörtgen formun dört köşesinde fiyonklarla toplanmış küçük çiçek dalları köşelerden merkeze doğru yönlendirilerek yer almıştır.
Kenar Temizlemede	: Kare formun kenarlarını zikzak çizgilerden oluşan üçgen şekiller tamamlamıştır.

BİLGİ FORMU

Ürün çeşidi	: Örtü
Envanter Numarası	: 776
Müze Geliş Tarihi	: -
Müzedeki Yeri	: Teşhir
Dokuma Eni	: 51.5 cm
Dokuma Boyu	: 52.4 cm

İplik Özelliği

Dokumada	: Keten
İşlemede	: Sim, ipek
Kenar Temizlemede	: -

Kullanılan Renkler

Dokumada	: Krem
İşlemede	: Gümüş rengi, kırmızı
Kenar Temizlemede	: Krem

Kullanılan Teknik

Dokumada	: Bezayağı
İşlemede	: Türk işi, civankaşı, sarma
Kenar Temizlemede	: Makine dikişi

Motif Özelliği

: Figürlü-yazılı (Arapça), horoz, maşallah

Kompozisyon Özelliği

Dokumada	: Düz
İşlemede	: Kare formun köşesinde ayakta duran horoz motifi yer almıştır. Horozun ön kısmında yukarıdan ayaklara doğru “maşallah” (Arapça) yazısı bulunmaktadır.
Kenar Temizlemede	: -